

ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ
МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИRESEARCH OF THE MIGRATION PROCESSES, FEATURES OF MIGRATION POLICY
FORMATION.

Козак Людмила Степанівна, Заслужений працівник освіти України, кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна, lskozak1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3995-172X>

Мірошниченко Михайло В'ячеславович, аспірант, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна, michael.mirosha@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2839-2738>

Анотація. Міграція є ключовим фактором демографічного та економічного розвитку суспільства. В умовах глобалізації, економічних криз та військових конфліктів проблема регулювання міграційних потоків набуває стратегічного значення. В Україні, особливо після 2022 року, міграційні процеси стали однією з центральних соціально-економічних проблем, що впливають на ринок праці, економічне зростання та міжнародні відносини.

Ефективне управління міграцією передбачає створення політики, яка балансує економічні потреби країни, соціальні виклики та безпекові аспекти. Використання досвіду розвинених країн дозволяє сформулювати ефективні механізми контролю та інтеграції мігрантів у суспільне життя.

В статті подається аналіз тенденцій міграційних процесів. Для аналізу міграційних процесів використовуються міжнародні індекси, статистичні дані та прогнозні моделі. У цій статті проводиться аналіз рівня привабливості різних країн для мігрантів на основі соціальних та економічних показників.

Аналіз свідчить про значну різницю в рівні привабливості країн для мігрантів. Основні проблеми України – відсутність сталої міграційної політики, низький рівень економічної стабільності та слабка інтеграційна підтримка.

Значний вплив на міграційні процеси мають рівень життя, економічна ситуація, рівень безробіття та можливості для соціальної інтеграції мігрантів.

Міграційна політика України потребує модернізації відповідно до сучасних викликів. Інтеграція міжнародного досвіду та впровадження цифрових інструментів дозволить ефективно регулювати міграційні потоки та сприяти розвитку економіки. Основні заходи включають стимулювання повернення трудових мігрантів, розширення програм соціальної інтеграції та підвищення рівня економічної привабливості країни.

Постановка проблеми. Сучасні міграційні процеси є важливим чинником глобальної економіки та соціального розвитку. В Україні виклики міграційного регулювання стали особливо актуальними в умовах війни та повоєнного відновлення. Міграція є природним явищем для

глобалізованого світу, однак її регулювання вимагає комплексного підходу. Військові дії та економічні виклики в Україні спричинили масові переміщення населення, що створює нові виклики для управління міграційними потоками. Досвід країн ЄС та ОЕСР свідчить, що ефективне управління міграцією можливе за умови поєднання державних ініціатив, державно-приватного партнерства та залучення цифрових технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні дослідження проблем міграційних процесів входять до пріоритетного кола інтересів таких вчених як Дж. Хікс, М.Тодаро, О. Старк, Д. Массея, Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська, Л. І. Ярмоленко, в працях яких викладені питання економічних стимулів до міграції, мережевих ефектів міграції та її соціальних наслідків, впливу міграції на ринок праці, міграційної політики України та ЄС. Ці вчені внесли значний вклад у розуміння процесів трудової міграції та її впливу на економіку та суспільство.

Метою даної наукової статті є дослідження міграційних процесів, особливостей формування міграційної політики.

Виклад основного матеріалу Оцінка ефективності міграційної політики неможлива без використання глобальних рейтингів та статистичних інструментів. Серед ключових індексів, які можуть бути використані для аналізу міграційних процесів, варто виділити Global Flourishing Competitiveness Index (GFCC) та Social Progress Index (SPI). Вони дозволяють визначити рівень привабливості країни для мігрантів, оцінити соціальні та економічні умови їхнього проживання.

- GFCC допомагає оцінити конкурентоспроможність країни на глобальному ринку праці.
- SPI відображає рівень соціальної інтеграції, доступу до базових послуг, освіти та медицини.
- Аналітичні моделі на основі великих даних допомагають прогнозувати майбутні міграційні тенденції.

Поступово стабілізуються міграційні процеси на фоні зупинення відпливу трудових ресурсів, що на початку війни було спричинено переміщенням населення до безпечних місць. Але значна частина громадян усе ще залишається за кордоном, за даними ООН, станом на 14.03.2024, у всьому світі було зафіксовано 6,5 млн біженців з України, що додатково негативно впливає на рахунок поточних операцій платіжного балансу (РПО). До серпня 2023 року імпорту послуг, у структурі якого майже 70% складає імпорту послуг подорожей, кумулятивно зростає, і, лише починаючи з вересня, динаміка змінилася на протилежну. За січень-лютий 2024 року РПО становить «мінус» 0,6 млрд дол. США. Обсяг міжнародних резервів станом на кінець лютого 2024 року зріс на 8,2 млрд дол. США або на 28,4% порівняно з відповідним періодом 2023 року до 37,1 млрд дол. США що забезпечує фінансування імпорту майбутнього періоду протягом 4,9 місяця [2].

Незважаючи на всі проблеми, породжені війною, позитивна динаміка за ключовими макроекономічними показниками є свідченням пристосованості економіки до умов війни й поступового її переналаштування.

Основними рушіями відновлення протягом прогнозного періоду будуть безпековий фактор та незворотний напрям щодо вступу до ЄС, що супроводжуватиметься, зокрема, зростанням інвестиційної активності через нагальну потребу країни у відновленні втрат виробничих потужностей і інфраструктури, понесених від війни. Підтримуватимуться ці процеси продовженням ефективної співпраці із міжнародними партнерами та міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, продовження реалізації програми з МВФ, впровадження реформ в рамках Плану України на 2024–2027 роки з реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про створення Українського фонду [2].

Міграційні процеси є важливим чинником у формуванні соціально-економічної ситуації країн. Привабливість держави для мігрантів визначається рівнем життя, економічними перспективами, соціальним захистом, стабільністю та іншими факторами.

Основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки, які схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 №1315 (табл.1).

Таблиця 1 – Основні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки

Table 1 – The main macro indicators of the economic and social development of Ukraine for 2024-2026

Показник	2024 прогноз	2025 прогноз	2026 прогноз
Валовий внутрішній продукт:			
номінальний, млрд. гривень	7643	8980,6	10421,8
відсоток до попереднього року	104,6	106,8	106,6
Індекс споживчих цін: грудень до грудня попереднього року, відсотків	109,7	108,1	106,9
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до робочої сили відповідного віку	18,7	17,7	15
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	-40172	-27044	-25433

Валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення є ключовим показником економічного розвитку країни, що визначає рівень доступності ресурсів та можливостей для мігрантів. Вищий рівень ВВП на душу населення зазвичай корелює з кращими умовами працевлаштування.

Рівень безробіття є визначальним фактором для мігрантів, оскільки він вказує на можливість отримання роботи та стабільність економіки. Рівень безробіття у США складає 3.8%, Німеччині - 4.2%, Канаді - 5.1% та Україні -9.8% на основі офіційних даних за 2024 рік.

Соціальні умови для мігрантів відіграють значну роль у формуванні міграційних потоків. Системи соціального захисту відрізняються залежно від країни. Наприклад, у ЄС існують розвинені системи підтримки мігрантів, тоді як у країнах, що розвиваються, цей рівень може бути нижчим (табл. 2).

Якість життя включає доступність медицини, освіти, екологічну ситуацію та рівень безпеки. Найбільш привабливими для мігрантів є країни з високими стандартами життя, такими як Канада, Німеччина та США. Цей рейтинг враховує такі показники, як стабільність, прозорість, рівність та інші фактори, що впливають на добробут громадян. Індекс якості життя у 2024 році у США становить 85.2, Німеччині - 82.5, Канаді - 83.8 та Україні - 57.4 на основі офіційних даних за 2024 рік.

Аналіз міграційних потоків дозволяє визначити, які країни є найбільш популярними серед мігрантів. Аналіз показує, що найбільш привабливими для мігрантів є країни з високим рівнем економічного розвитку, розвинутою соціальною підтримкою та стабільною економікою. США, Німеччина та Канада забезпечують найкращі умови для проживання мігрантів. Водночас Україна стикається з відтоком населення через економічні та соціальні труднощі. Покращення політики інтеграції мігрантів та створення сприятливих економічних умов можуть підвищити її привабливість для міжнародної робочої сили (табл.3).

Таблиця 2 – Соціальні пільги для мігрантів у вибраних країнах
Table 2 – Social benefits for migrants in selected countries

Країна інтеграції	Медичне страхування	Допомога по безробіттю	Програми
США	Частково	Так	Обмежено
Німеччина	Так	Так	Так
Канада	Так	Так	Так
Україна	Обмежено	Ні	Ні

Таблиця 3 – Міграційні потоки у 2024 році, осіб
Table 3 – Migration flows in 2024 , people

	Чиста міграція (прибуло-вибуло), осіб
Сполучені Штати Америки	+900 000
Німеччина	+600 000
Канада	+500 000
Україна	-300 000

Для утримання та залучення людського капіталу необхідні ефективні економічні механізми, а саме інвестиції в стратегічні галузі (технології, медицина, освіта), що сприятимуть створенню робочих місць; залучення приватного сектору через податкові стимули для підприємств, які активно працевлаштовують мігрантів; розвиток освітніх програм для перекваліфікації мігрантів та адаптації їх до ринку праці.

Міста є основними центрами міграційної активності, тому їх розвиток відіграє вирішальну роль у регулюванні міграції, основними напрямками якого є модернізація міської інфраструктури для створення умов комфортного проживання; розширення громадського транспорту для покращення мобільності мігрантів; розвиток програм соціальної адаптації, включаючи мовні курси та програми культурного обміну.

Цифровізація управління міграційними процесами дозволяє зробити їх більш ефективними, зокрема штучний інтелект може використовуватися для прогнозування міграційних потоків на основі економічних та демографічних даних; цифрові платформи для взаємодії мігрантів з державними структурами спрощують процедури отримання документів; електронні ID допомагають мігрантам отримувати доступ до банківських та соціальних послуг.

Відповідно до інформації, наданої Міністерством економіки України, у 2024 році було затверджено Демографічну стратегію України на період до 2040 року. Цей документ визначає конкретні заходи для вирішення ключових проблем у сфері людського капіталу, зокрема:

- Покращення народжуваності: впровадження програм підтримки сімей та стимулювання народжуваності.

- Зменшення передчасної смертності: покращення медичних послуг та профілактичних заходів.

- Подолання негативних міграційних трендів: створення умов для повернення українців з-за кордону та інтеграція внутрішньо переміщених осіб.

- Активізація ринку праці: залучення максимальної кількості працездатних громадян через програми перекваліфікації та працевлаштування.

- Сприяння активному довголіттю: розробка програм для залучення літніх людей до активного суспільного життя.

- Створення інфраструктурних та безпекових передумов: забезпечення комфортних та безпечних умов проживання для всіх громадян.

Реалізація цієї стратегії сприятиме стабілізації демографічної ситуації в Україні та подолання негативних міграційних тенденцій. Зокрема, створення сприятливих умов для повернення українців з-за кордону та інтеграція внутрішньо переміщених осіб є ключовими аспектами державної політики у сфері міграції.

Крім того, впровадження програм перекваліфікації та працевлаштування дозволить залучити до економічної діяльності ширше коло громадян, що позитивно вплине на економічний розвиток країни та зменшить відтік робочої сили за кордон.

Таким чином, інтеграція положень Демографічної стратегії України до 2040 року в загальну міграційну політику держави є важливим кроком для забезпечення сталого розвитку та демографічної стабільності країни.

Формування ефективної міграційної політики України має ґрунтуватися на багаторівневому підході:

1. Моніторинг та аналіз міграційних потоків – постійне відстеження змін у міграційних тенденціях для своєчасного реагування на нові виклики.

2. Економічні стимули – запровадження програм для повернення українських мігрантів.

3. Соціальна інтеграція – підтримка адаптації мігрантів через мовні курси та освітні програми.

4. Цифровізація – створення єдиної цифрової бази для контролю та аналізу міграційних потоків.

5. Розробка нормативно-правової бази: Створення законодавчих актів, що регулюють різні аспекти міграції, включаючи трудову, освітню та вимушену міграцію

6. Спрощення правових процедур – вдосконалення візової політики та механізмів надання дозволів на роботу.

Висновки. Ефективна міграційна політика в Україні вимагає комплексного підходу. Використання міжнародного досвіду, цифрових технологій та макроекономічних заходів дозволить не лише контролювати міграційні потоки, а й використати їх для стимулювання економічного зростання. Інтеграція мігрантів через освітні та інвестиційні програми сприятиме їхньому залученню до розвитку національної економіки. Таким чином, створення адаптивної та інноваційної системи управління міграцією стане ключовим фактором сталого розвитку України.

Перелік посилань

1. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. Демографія та соціальна економіка. - 2020. / - № 2. - С. 11-26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2018_2_3

2. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст, українські реалії/.<https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/migraciyna-politika-globalniy-kontekst-ta-ukrainski-realii>

3. Дані ЮНФПА, data.humdata.org/dataset/legacy-cod-ps-ukr

4. Інститут демографії та соціальних досліджень (ІДСД), Національні демографічні прогнози(idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj)

5. Опитувальник Вашингтонської групи. data.humdata.org/dataset/legacy-cod-ps-ukr

6. Європейська міграційна мережа - Спільний інформ ОЕСР, жовтень 2024 <https://www.socialprogress.org/thematic-webpages/ukraine-refugee-pulse>

7. Міністерство економіки України - <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=60b916e3-d383-4560-a50d-5b48af9d810c&lang=uk-UA&title=InformatsiinodovidkovMaterialiSchodoMtd>

RESEARCH OF THE MIGRATION PROCESSES, FEATURES OF MIGRATION POLICY FORMATION.

Kozak Lyudmila S., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine, lskozak1@gmail.com, orcid.org/0000-0003-3995-172X

Miroshnychenko Mykhailo V., postgraduate, National Transport University, Kyiv, Ukraine, michael.mirosha@gmail.com, orcid.org/0009-0007-2839-2738

Abstract. Migration is a key factor in the demographic and economic development of society. In the context of globalization, economic crises and military conflicts, the problem of regulating migration flows is gaining strategic importance. In Ukraine, especially after 2022, migration processes have become one of the central socio-economic issues affecting the labor market, economic growth, and international relations.

Effective migration management requires the creation of a policy that balances the country's economic needs, social challenges, and security aspects. Using the experience of developed countries, it is possible to create effective mechanisms for controlling and integrating migrants into public life.

The article analyzes the trends in migration processes. International indices, statistics and forecasting models are used to analyze migration processes. This article analyzes the level of attractiveness of different countries for migrants based on social and economic indicators.

The analysis shows a significant difference in the level of attractiveness of countries for migrants. The main problems of Ukraine are the lack of a sustainable migration policy, low economic stability and weak integration support.

The standard of living, economic situation, unemployment and opportunities for social integration of migrants have a significant impact on migration processes.

Ukraine's migration policy needs to be modernized in line with current challenges. Integration of international experience and the introduction of digital tools will allow for effective regulation of migration flows and contribute to economic development. The main measures include stimulating the return of labor migrants, expanding social integration programs, and increasing the country's economic attractiveness.

References

1. E. M. Libanova // External labor migrations of Ukrainians: scope, causes, consequences. Demography and social economy. - 2020. / - No. 2. - P. 11-26 http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2018_2_3
2. O.A. Malinovska. Migration policy: global context, Ukrainian realities/. <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/migraciyna-politika-globalniy-kontekst-ta-ukrainski-realii>
3. UNFPA data, data.humdata.org/dataset/legacy-cod-ps-ukr
4. Institute of Demography and Social Research (IDSS), idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj
5. Questionnaire of the Washington group. Source: data.humdata.org/dataset/legacy-cod-ps-ukr
6. Ise Implementation of measures for civic training as an important tool for integration of third-country nationals European Migration Network - OECD joint Inform October 2024 <https://www.socialprogress.org/thematic-webpages/ukraine-refugee-pu>
7. Ukraine recovery growth scenarios <https://me.gov.ua/view/8cb09ebf-56da-49d0-b442-9a84f126e768>

Дата надходження до редакції 06.03.2025.